

MEERJARENPLAN MARKE GORSSEELSE HEIDE 2023 – 2025

Datum 14 februari 2023

Meerjarenplan 2023-2025

In dit meerjarenplan 2023-2025 staan onze ambities en plannen voor de komende drie jaar. We hopen hiermee ook anderen te inspireren om mee te (blijven) doen!

1. Missie

Onze missie is de natuurwaarden van de Gorsselse Heide in stand houden en daar waar mogelijk te verbeteren door en voor de Gorsselse samenleving, en de lokale betrokkenheid bij de natuur van de Gorsselse heide verder vergroten. Marke Gorsselse Heide is onlosmakelijk verbonden met de historie van het gebied. Wij willen de historische markegedachte op een eigentijdse wijze invulling geven, zodat de Gorsselse Heide onderdeel wordt van een natuurrijk, biodivers en duurzaam renderend coulisselandschap.

2. Visie: beheren, betrekken en bemerken

De Gorsselse Heide moet bezoekers de beleving geven van een open en gevarieerd heidegebied met bos. Ons belangrijkste doel is een soortenrijke natte heide waarvan het beheer tot in de verre toekomst gedaan en (mede) gefinancierd wordt door inwoners. De natuur van de Gorsselse Heide blijft echter kwetsbaar door de geïsoleerd ligging van het gebied en ook door de recreatiedruk. We werken langs drie wegen om te bereiken dat de natuur van de Gorsselse Heide veerkrachtiger wordt en beter bestand is tegen (klimaat)verstoringen:

- a. Consistent en langdurig beheer door inwoners (*beheren*).
- b. Blijven betrekken van inwoners en andere grondeigenaren bij de natuur van de Gorsselse heide (*betrekken*).
- c. Het herstellen en instandhouden van natuurlijke verbindingen voor flora en fauna van de Gorsselse Heide met het omringende natuur- en agrarische gebied (*bemerken*).

Het heidegebied behoorde zes eeuwen tot het markengebied, een onverdeeld stuk “woeste grond” waarbij de exploitatie en het gemeenschappelijk beheer in handen was van de omwonende boeren. Deze markegedachte willen we in een eigentijds vorm invulling geven.

In het meerjarenplan 2020-2022 zijn we uitgebreid ingegaan op onze visie op beheren, betrekken en bemerken. Ook hebben we daarin aangegeven hoe we aankijken tegen een ‘eigentijdse Marke’. Deze visie hebben we nog steeds. In het meerjarenplan 2023-2025 staat hoe we deze de komende jaren gaan uitdragen.

3. De Gorsselse Heide

Marke Gorsselse Heide beheert 130 ha. natuur, waarvan 108 ha. in erfpacht van Stichting IJssellandschap, 6 ha. in eigendom van de Marke en 5 ha. is in eigendom van particulieren met wie de Marke een beheerovereenkomst heeft. Daarmee beheert de Marke een van de weinige overgebleven – relatief grotere - natte Heides in Nederland.

Na de natuurherstelmaatregelen is de Gorsselse Heide nu weer een open heidelandschap met zes kenmerkende natuurtypen: vennen, veenmosrijke natte heide, natte heide, droge heide, heideschraalgrasland, gagelstruweel en bos. Dankzij deze afwisseling komen er diverse zeldzame typische natte heide soorten planten en dieren voor, zoals aangegeven in het schema van bijlage 1. Het beheer is gericht op het in stand te houden van wat er al is aan kenmerkende flora en fauna en herstellen wat er de afgelopen decennia verloren is gegaan.

De Gorsselse Heide is ‘een unieke natuurparel’ in de Achterhoek en onderdeel van karakteristieke kleinschalig coulisselandschap. Inwoners, toeristen en dagjesmensen houden van heidelandschap. Een groot deel van het gebied dat de Marke beheert, is opengesteld voor publiek.

4. Terugblik

Een terugblik op de afgelopen periode en de behaalde resultaten.

Beheren

In 2022 hebben we het herstelplan definitief afgerond met een nieuw padenplan en de bebording daarvan. De routes zijn beschreven in een nieuw boekje, met dank aan twee IVN gebiedsgidsen. De routes op de Heide maken onderdeel uit van het Padenplan Achterhoek.

De organisatie van het beheer staat stevig. Het beheer wordt gefinancierd met de SNL vergoeding en uitgevoerd volgens de in het Kwaliteitshandboek Marke Gorsselse Heide vastgelegde beheermaatregelen. De SNL-vergoeding is opnieuw zeker gesteld tot 2029.

Met de Expertgroep zijn de resultaten van het beheer nauwlettend in het veld gevolgd. Waar nodig zijn in overleg met de Expertgroep aanpassingen in het beheer gedaan.

In opdracht van de Marke is een monitoringprogramma uitgevoerd. De jaarlijkse tellingen laten zien dat de natuur op de Heide zich goed ontwikkelt. In het kader van de SNL-beheervergoeding moet elke zes jaar een onafhankelijk onderzoek gedaan worden naar de bereikte natuurresultaten. Dit onderzoek is in 2022 gedaan door het Staring Instituut in opdracht van de NC VALA (provincie). Ook deze laat zien dat het beheer behoorlijk succesvol is. Met dank aan de rentmeester, de Expertgroep en de andere vrijwilligers die zich inzetten voor het beheer en aan de Blonde Aquitaines. De natuurresultaten geven aan dat we door kunnen gaan met de huidige aanpak en organisatie van het beheer.

De communicatie over en het toezicht op de naleving van de toegangsregels beginnen resultaat te hebben. Steeds meer mensen lopen met hun honden aan de lijn. Toch blijft dit een aandachtspunt. Er zijn een aantal notoire dwarsliggers. Wat die betreft zijn er nog weinig resultaten te melden van de inzet van een gedeelde BOA met Natuurmonumenten.

Betrekken

Ondanks de overheidsmaatregelen gedurende de Covid-19 pandemie zijn veel rondleidingen (in aangepaste vorm) doorgegaan. Met dank aan IVN Zutphen en onze gebiedsgidsen konden we ons zo blijven inspannen met het betrekken van inwoners bij de natuur van de Gorsselse Heide. Niet al onze plannen konden worden gerealiseerd. Bezoeken van het Isendoorn en enkele basisscholen zijn als gevolg van de Covid-19 maatregelen afgezegd. Alleen nog met de Beatrixschool van Harfsen is er een structurele twee jaarlijkse samenwerking. Tijdens de Covid-19 lockdowns zagen we een sterke – maar wel tijdelijke- toename van het aantal bezoekers op de Heide en het aantal deelnemers aan ons (aangepaste) excursieprogramma. De behoefte is er kennelijk wel bij mensen om naar buiten te gaan en meer te weten te komen over de natuur. Met IVN is de deelname geëvalueerd.

Via onze website en nieuwsbrieven zijn belangstellenden op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen op de heide en onze inspanningen. Ook hebben we de afgelopen periode op uitnodiging weer lezingen gegeven bij diverse groepen. De opkomst bij de zogenaamde Heidemaatjes lezing is telkens groot.

Het aantal Heidemaatjes is gegroeid van 60 naar 75, veel minder dan onze ambitie van 250. Er is geen wervingscampagne geweest, zoals we ons hadden voorgenomen.

Bemerken

In de afgelopen periode zijn stappen gemaakt in de richting van het robuuster maken van de natuur van de Gorsselse Heide. De Marke heeft 6 ha. natuur kunnen verwerven aangrenzend aan de Gorsselse Heide. Een plan is gemaakt om dit bosperceel qua natuur beter te verbinden met die van de Gorsselse Heide. De kosten hiervan en van het beheer worden gefinancierd vanuit de SNL. De Marke is in overleg met andere natuurorganisaties en agrariërs over nog meer mogelijkheden voor het robuuster van de natuur in het gebied. Er komen steeds meer wandel en (mountainbike)fietsroutes in de omgeving van de Gorsselse Heide, ook vanuit de verschillende kernen van de voormalige gemeente Gorssel. Hier liggen steeds meer kansen voor de Marke om in samenwerking met andere partijen de recreatiedruk in het gebied wat spreiden. In de afgelopen periode

hebben we hier niet de aandacht aan kunnen geven, mede vanwege Covid-19. Er zijn nog geen stappen genomen om de ruiterspaden op de heide in officiële ruiterroutes in de omgeving te integreren.

Governance

De afspraken met IJssellandschap zijn aangepast. In samenhang hiermee en met de nieuwe Wet Bestuur en Toezicht Rechtspersonen is de governance onder de loep genomen en zijn de statuten gewijzigd. De formele statutenwijziging wordt januari 2023 afgerond. Ook heeft het bestuur een leidraad voor haar handelen vastgesteld. Er zijn stappen genomen voor een centrale archivering van documenten van bestuur en rentmeester. De vacature in het bestuur is nog niet vervuld. Er is een plan gemaakt voor de opvolging van de rentmeester binnen een periode van 5 jaar.

5. Plannen 2023-2025

Algemeen

In het meerjarenplan 2019-2022 hebben we onze visie op een moderne Marke gegeven. Dit is een lange termijnvisie. De verwerving van enkele nieuwe terreinen is een eerste stap. Het is niet ons doel om terreinen in eigendom te krijgen. We denken vooral aan samenwerking met andere terreineigenaren om de gewenste ecologische verbindingen tot stand te brengen. Daarvoor is ook afstemming nodig als het gaat om het beheer. Om stappen te zetten in deze markegedachte is het verder ontwikkelen van de beheerorganisatie met andere professionele partners nodig. Vanuit deze visie zal ook opnieuw gekeken worden naar het profiel van de rentmeester.

In de komende periode zal er een vacature ontstaan in het bestuur door vertrek van de voorzitter (2023) Opvolging van de huidige rentmeester wordt voorbereid.

In 2023 bestaat de stichting 15 jaar. Dit moment zullen we gebruiken om extra aandacht te geven aan ons initiatief en om onze markegenoten in het zonnetje te zetten.

De doelen van 2025 voor het beheren, betrekken en bemarken

A. Beheren

De beheertypen van de Gorsselse Heide zijn: vochtige heide, zuurven of hoogveenven, droge heide, nat schraalgrasland, kruiden- en faunarijke akker en gemengd bos (dennen, eiken en beuken). De beheerdoelen per beheertype en beheermaatregelen staan in het Kwaliteitshandboek Gorsselse Heide (bijlage 1).

Doelen voor 2025:

- De beheermaatregelen Kwaliteitshandboek Marke Gorsselse Heide zijn uitgevoerd; de expertgroep heeft de effecten van beheer en weer gevolgd en het beheer is daar waar nodig bijgesteld;
- De resultaten van de monitoring uitgevoerd door Staring Advies worden besproken met de Expertgroep. Bekeken wordt of aanpassingen in het beheer wenselijk zijn;
- Monitoringplan 2023-2025 Plan is uitgevoerd;
- Effecten van het herstelplan beheer van 15 jaar beheer door MGH zijn geanalyseerd inclusief leerpunten. Deze zijn gecommuniceerd met onze markegenoten en gepubliceerd op de website;
- Minder loslopende honden en dwalende ruiters door communicatie en duidelijker afspraken over inzet BOA voor handhaving.
- In samenwerking met organisaties als VALA, 't Onderholt en andere natuurorganisaties door ontwikkelen van de beheerorganisatie opdat opschaling van de Marke mogelijk is;

B. Betrekken

Samen met IVN is de uitdaging om met een steeds opnieuw boeiend excursieprogramma nog meer deelnemers te krijgen, onder andere door naast rondleidingen voor algemeen geïnteresseerden ook rondleidingen te geven voor specifieke groepen geïnteresseerden.

Na de Covid-19 periode zullen we extra moeten inspanssen om de samenwerking met de basisscholen en het Isendoorn weer nieuw leven in te blazen.

Doelen voor 2025:

- maandelijks excursie – en activiteiten programma voor volwassenen en voor kinderen (IVN/MGH)
- bezoek twee basisscholen per jaar (Gorssel, Joppe, Harfsen, Eefde, Almen) (IVN/MGH)
- bezoek Isendoorn (MGH/IVN)
- lezingen
- jaarlijks 2 keer bijscholing voor gebiedsgidsen
- 250 Heidemaatjes, dankzij wervingscampagnes. Nieuwsbrief Heidemaatjes 2 * per jaar.
- Jaarlijks een markemaaltijd of ander soortig evenement.
- Communicatie over onze activiteiten via website en sociale media.

C. Bemerken

Voor het robuuster maken van de Gorsselse Heide is het nodig betere ecologische verbindingen te realiseren met het omringende gebied. Daarbij kijken we vooral naar verbindingen die wenselijk zijn voor de SNL doelsoorten voor de Gorsselse Heide. Nu de Gorsselse Heide steeds aantrekkelijker wordt neemt ook de recreatiedruk op de Gorsselse Heide toe. Onze inspanningen zijn daarom ook gericht op het verspreiden van deze druk over een groter gebied.

Doelen voor 2025:

- Verbinding natuur & landbouw. MGH, boeren en andere terreinbeheerders in de directe omgeving van de Gorsselse Heide werken samen aan een rijkere biodiversiteit in het omringende gebied, onder andere door een rijker bodemleven.
- Padenstelsel Markegebied
- Verbindingen van (bestaande) wandel- en fietsroutes vanaf de kernen Harfsen en Almen en de Gorsselse Heide
- Officiële ruiterroutes van en naar de Gorsselse Heide
- Marke-wandeling – fietsroute door het verbinden van bestaande routes in het Elf Marken gebied langs voor de geschiedenis van de Gorsselse Heide historische interessante plekken.
- Actieve betrokkenheid van omwonenden bij deze initiatieven.

We spelen in op kansen die zich voordoen en nemen alleen een trekkersrol als dit bij onze primair opdracht past.

D. Bestuurlijke doelen

Onze ambities voor de komende paar jaar hebben we in dit meerjarenplan aangegeven. Onze prioriteiten liggen bij het beheer van de Gorsselse Heide en het betrekken van inwoners bij de natuur.

Doelen voor komende periode:

- Opvolging voorzitter en invullen 2 vacatures in het bestuur (kennisgebieden: ecologie en hydrologie; governance)
- Bewaken van de governance
- Archief van MGH en werkgroepen in de Cloud of op een server (autorisatie toegang is geregeld)

E. Jubileum MGH

Een werkgroep wordt gevormd die het feest programma zal maken en de organisatie zal doen. In de begroting is hiervoor een bedrag van € 3.500 opgenomen voor 2023-2024 voor verschillende activiteiten, waaronder een ontmoeting rond 25 terreinen Defensie; een lezingencyclus; film 't Accent – 15 jaar MGH; fotoboek GH; fleecetas Natuurwerkgroep.

8 Financiën

Alle beheer activiteiten worden uitgevoerd binnen een dekkende exploitatie. De basis is de huidige financiering voor herstel en beheer via o.a. beheervergoeding via de Vereniging Agrarisch Landschap Achterhoek (SNL). Dit is niet toereikend om de kosten van alle beheermaatregelen te dekken. Voor alle niet direct aan beheer gelieerde kosten, zoals onderhoud van militaire relictten, bebording, PR en communicatie, onderhoud van paden en hekken etc. moet de stichting middelen verwerven. Blijvende inzet van vrijwilligers is nodig.

Daarnaast zal elk ander initiatief een eigen sluitende begroting hebben.

Doelen 2025:

- Stichting MGH is financieel gezond. Het beheer wordt gefinancierd met de SNL-vergoeding. Voor overige activiteiten dat wil zeggen dat we een eventuele vermindering van subsidie voor beheer met eigen budget kunnen opvangen. Hiervoor gaan we structurele middelen verwerven, via Heidemaatjes, natuuraandelen, lezingen geven, verkoop van MGH gadgets/artikelen etc.
- Verwerven 12 ha GH-NM via crowdfunding en fondsen gefinancierd.
- Afspraken over de controle op de juistheid van de financiële administratie worden nageleefd (Leidraad handelen bestuur).

9 Organisatie.

De kern wordt gevormd door een klein bestuur van de stichting Marke Gorsselse Heide en de rentmeester¹. Het Bestuur heeft vijf leden.

Andrea (A.E.) van Schie	-	voorzitter
Peter van der Steege	-	secretaris
Willem Rienks	-	penningmeester
Gerrit Brummelman	-	lid van bestuur
Harmke Schrijver	-	lid van bestuur

Voor de externe communicatie wordt het bestuur ondersteund door Marleen Raats.

In 2023 komt er een vacature in verband met vertrek van voorzitter.

In de Leidraad Bestuur MGH staan de werkwijze van het bestuur, de organisatie van het beheer en werkgroepen beschreven.

De verantwoordelijk voor de uitvoering van het beheer van de Gorsselse Heide (inclusief de daarmee samenhangende externe communicatie en afstemming met IJssellandschap) is gedelegeerd aan de rentmeester, Jacques Duivenvoorden.

Werkgroepen

De volgende werkgroepen zijn ingesteld:

- Werkgroep Robuuster maken GH Gerrit Brummelman; Andrea van Schie; Jacques Duivenvoorden
- Werkgroep Verwerven GH Willem Rienks; Peter van der Steege
- Werkgroep Monitoring Andrea van Schie; Harmke Schrijver; Willem Rienks

Aandachtsgebieden van de bestuursleden

Het bestuur is collectief verantwoordelijk. Nieuwe activiteiten zullen als dat nodig is gezamenlijk geïnitieerd worden. Om praktisch te kunnen werken zijn de aandachtsgebieden toegedeeld aan één van leden.

¹ Inschrijvingsnummer KvK: 08184729

Aandachtsgebied	Wie
Beheer & monitoring incl. Expertgroep	Andrea
Bemerken - Marke 3.0 (robuuster maken GH; incl. de daarbij horende contacten met 'buren')	Gerrit
Bemerken - Recreatie (fiets- wandel- en ruiterroutes)	Peter
Betrekken - Excursies Afstemming IVN	Marleen
Betrekken - Jeugd (natuureducatie jongeren; scholen)	Willem (Marleen)
Betrekken - Heidemaatjes & Vrijwilligers	Peter
Betrekken – Lezingen	Andrea - Jacques
ICT	Harmke
Communicatie	Andrea & Harmke

Overleg met IJssellandschap

Een erfpachtovereenkomst een samenwerkingsovereenkomst zijn de juridische basis van de samenwerking met Stichting IJssellandschap

- Besturen van IJssellandschap en Marke Gorsselse Heide hebben 1 keer in de 3 jaar overleg over het meerjarenplan en de behaalde resultaten.
- De ecooloog van IJssellandschap wordt jaarlijks uitgenodigd voor een bezoek aan de GH.

Markemaaltijd

- Jaarlijks organiseren we de markemaaltijd.

10. Planning

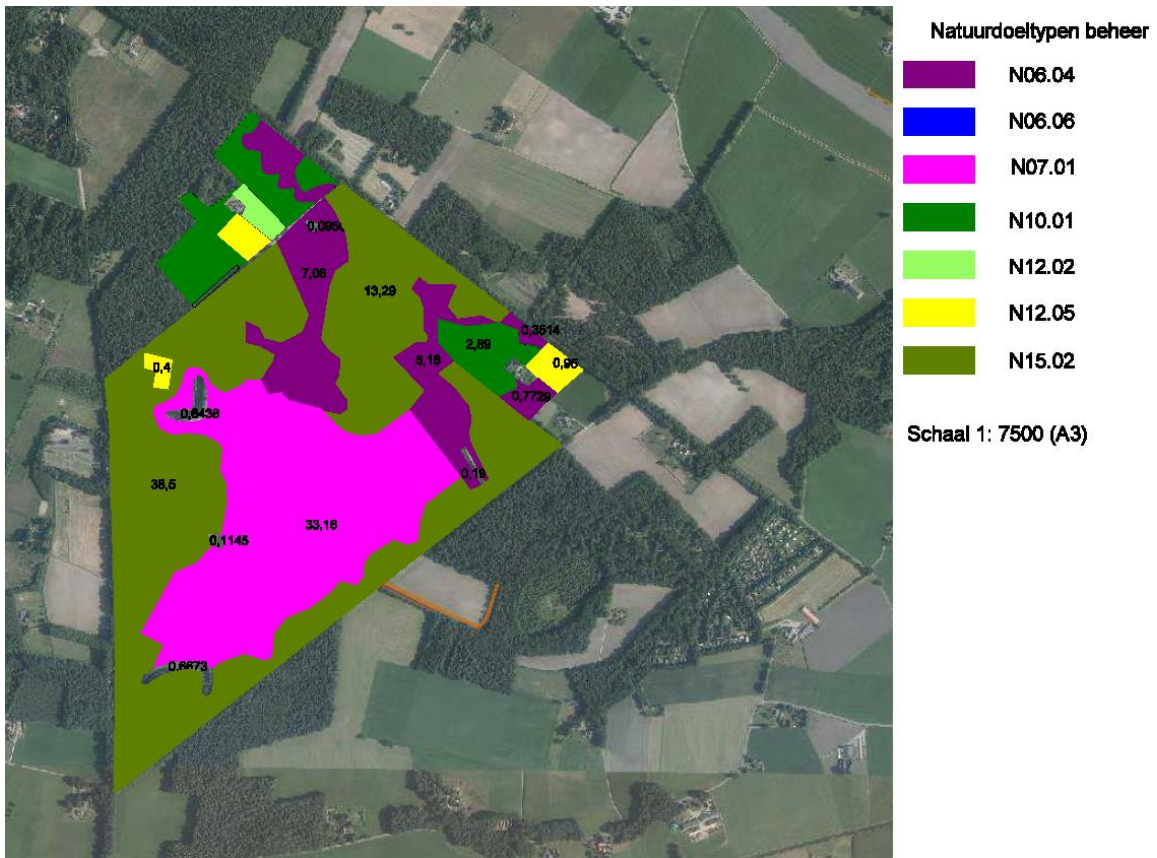
	Gerealiseerd 2022	2023				2024	2025
		1	2	3	4		
BEHEREN							
Handmatig beheer Natuurwerkgroep		x		x	x	x	x
Begrazing			x	x		x	x
Maaien				x		x	x
Handmatig beheer door Isendoorn (11 klassen)				x		x	x
Monitoren		monitorpl an	x	x	x	x	x
BOA- handhaven		x	x	x	x	x	x
Overleg Natuurwerkgroep		x		x		x	x
Schouw Expertgroep			x		x	x	x
Evaluatie beheer		x			x	x	
Publicatie beheerresultaten 2009-2022				x	x		
Overleg bestuur MGH - Expertgroep					x	x	x
Beheerorganisatie Marke 2.0						x	x
BEMARKEN							
Verbinding GH-boeren	5 ha nieuw	x	x	x	x	x	x
Crowdfunding NM-GH	Nieuw GH-NM	x					
Marke route							x
Ruiterroute			x	x	x		
Ecologische verbindingen Natuurnetwerk			x	x	x	x	x
BETREKKEN							
Rondleidingen GH – IVN	Programma 2023	x	x	x	x	x	x
Lezing Heidemaatjes	Jubileumjaar				x	x	x
Isendoorn				x		x	x
Basisscholen						x	x
GOVERNANCE							
Presentatie mijp aan IJssellandschap			x				

	Gerealiseerd 2022	2023				2024	2025
		1	2	3	4		
Centrale archief op server		x		x	x	x	
Vacatures vervullen		x		x			
Jaarlijkse evaluatie governance					x	x	x
JUBILEUM							
Bijeenkomst ex- militaire terreinen							x
Lezingen				x	x	x	
Fleece Natuurwerkgroep				x			
Fotoboek						x	
Video 't Accent							
OVERIG							
Markemaaltijd				x		x	
				x			

11. MEERJARENBEGROTING 2023-2025

V&W 2020	V&W					
	2022	2021	2.020	2023	2024	2025
Ontvangsten						
Inscharen	500	0	0	500	500	500
giften	298	3.884	525	500	500	500
Rondleidingen	1.054	1.819	709	1.000	1.000	1.000
projecten-Houtopbrengst	770		0	500		
SKNL	37.750	30.690	33.425	33.000	35.000	35.000
Heidemaatjes	1.770	2.198	250	1.800	1.800	2.000
	6.487					
Totaal ontvangsten	48.629	38.591	34.908	37.300	38.800	39.000
Uitgaven						
Bestuurskosten	1.795	2.513	484	2.000	2.500	2.500
Beheerkosten	33.405	20.744	14564	24.000	22.500	24.000
PR	0	0	992	600	1.000	1.000
Website	893	857	3983	1.000	1.500	1.500
Overige kosten	1.875	161	1055	3.500	1.500	1.500
Bankkosten	171	179	126	200	200	220
Kleine investeringen	0	3.296	423	1.000	1.500	1.500
Gidsen	870	357	592	800	600	600
Afschrijving	4.432	4.432		4.432	4.432	4.432
Project Reeverdijk						
Sub.totaal uitgaven	43.441	32.539	22.220	37.532	35.732	37.252
Resultaat boek jaar 2020	5.188	6.052	12.688	-232	3.068	1.748

Bijlage 1

Beheertype	Beheerdoel	Karakteristieke plantensoorten	Beheermaatregelen	Kenmerkende faunasoorten
N.06.04 Vochtige heide	60% dwergstruiken of pijpenstrootje. Naast heide ook struwelen, verspreide bomen, grazige vegetaties, kleine stilstaande watertjes, kale zanderige plaatsen De heidevegetatie bestaat voor tenminste 30% uit dopheide, al dan niet met struikheide en karakteristieke plantensoorten	Associatie van dopheide, gevlekte orchis, kleine zonnedauw, klokjesgentiaan, moeraswolfsklauw, heidekartelblad, eenjarig wollegras, veenpluis, witte snavelbies, bruine snavelbies, gewone en noordse veenbies, waterveenmos, groot veenmos, slank veenmos, kussentjes veenmos, week veenmos, zacht veenmos	Opslag handmatig verwijderen Begrazing door koeien Maaien en afvoeren Gagel ontdoen van opslag	Heideblauwtje Levendbarende hagedis Ringslang Geelgors Boomleeuwerik Boompieper Roodborsttapuit Tapuit Klapekster Grauwe Klauwier Ook gespot: Houtsnip Nachtzwaluw
N.06.06 Zuurven of hoogveenven	Schoon, voedselarm water, al dan niet licht gebufferd	Associatie van snavelbies, veenmos en witte waterranonkel	Vennen blijven geschoond van al te veel organisch materiaal. Elk jaar een deel van de vennen maaien. Maaisel afvoeren. Jaarlijks 20% van het ven bewerken om flora en fauna een kans te geven Oevers vrijhouden van opslag van bomen en struiken m.u.v. gagel	
N.07.01 Droge heide	Bestaat uit minimaal 60% uit heidevegetatie of vegetaties gedomineerd door bochtige smele en pijpenstrootje. Variatie in structuur t.b.v. insecten, reptielen en vogels. Ook open zandige plekken (reptielen) en solitaire bomen (vogels). Behoud van steilranden, reliëfs.	Kwalificerende structuurelementen: <ul style="list-style-type: none"> • kale bodem en/of open pioniervegetatie • oude heide • bochtige smele-, pijpenstrootje- en pitrusvelden • gesloten lage vegetaties, grassen, zeggen en kruiden • hoog struweel, inclusief braam, gagel en bremstruwelen • jeneverbesstruwelen • solitaire bomen en kleine bosjes (.5m) 	5 ha. Drukbegrazing met koeien (2 koe/ha.) 35 ha. medium druk begrazing (0,7 koe/ha.) Afrasteren vennen en zwakke flora	
N. 10.01 Nat schraalland	In de graslanden zijn vaak kleine verschillen in hoogte, in laagten blijft water langer staan op overgangen naar iets drogere gronden kunnen heischrale graslanden en heiden voorkomen. Juist de gradiënten maken het type zeer soortenrijk.	De vegetatie is kruiden- en zeggenrijk en vormt overgangen naar heide of struweel. Nat schraalland kan rijk zijn aan zegge (blonde zegge, blauwe zegge, geelgroene zegge, vlozegge, tweehuizige zegge), en orchideeën	Jaarlijks maaien en afvoeren van maaisel	
N 12.05 Kruiden- en faunarijk akker	Kruiden- en faunarijke akkers met ijle kruid en grasachtige pionier vegetaties tussen de verbouwde gewassen.	Kruiden en faunarijke akker omvat een zestal zomer- en wintergranen. De akkerranden worden bezaaid door wilde bloemenmengsels. Ideaal voor insecten, muizen en akkervogels	Jaarlijks ploegen en inzaaien. Deels braak leggen	
N 15.2 Dennen-, eiken en beukenbos	Structuurverrijking van bos	Struik- en kruidlaag	Jaarlijks controle op en bestrijding ongewenste soorten. Experimenteel begrazen van bosranden	

